

*Н. Г. Клименко,
к. держ. управ.,
доцент кафедри економічної теорії і фінансів ХарРІ НАДУ при Президентові України*

РОЛЬ І МІСЦЕ ЖІНКИ-ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ В УКРАЇНІ

*N. Klimentko,
candidate of sciences from state administration, associate professor of department of economic theory
and finances of the Kharkiv regional institute of state administration at President of Ukraine*

ROLE AND PLACE OF FEMALE-SOLDIERS IN UKRAINE

У статті розглянуто та проаналізовано роль і місце жінки-військовослужбовця в Україні. Значна увага приділяється дотриманню державою гендерного паритету в усіх сферах її діяльності для участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку. Особливості службової кар'єри жінки у військовій організації та причини, що спонукають жінку до обрання військової служби. Науковий аналіз проблем жінок в армії, пошук шляхів їх розв'язання щодо ефективного реформування армійського організму.

In the article a role and place of woman-serviceman is considered and analysed in Ukraine. Considerable attention is spared in relation to the observance of gendernogo parity the state in all spheres of its activity for participating in national, political, economic, social and cultural development. The features of official career of woman in military organization and reason are given that induce a woman to electing of military service. A scientific analysis of problems of women is in an army, the search of ways of their decision gives possibility for.

Ключові слова: військова служба, жінка-військовослужбовець, армійський організм, гендерний паритет, кар'єра військовослужбовця, військова дисципліна, жінка-офіцер.

Key words: military service, woman-serviceman, army organism, genderniy parity, career of serviceman, military discipline, womanish officers.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

У багатьох країнах жінок і чоловіків не тільки сприймають, але й оцінюють по-різному, обґрунтовуючи це гендерними особливостями та різницею в їхніх здібностях, відмінностями в розподілі влади між ними. При цьому гендерні ролі й норми не мають універсального змісту і значно відрізняються в різних країнах. У цьому розумінні бути чоловіком або жінкою означає зовсім не володіння якими-сь природними якостями, а виконання певної ролі. Дотримання державою гендерного паритету в усіх сферах її діяльності дає особистості (жінці, чоловіку) рівні умови для реалізації прав людини, для участі в національному, політичному, економічному, соціальному та культурному розвитку, для отримання рівних винагород за результатами цієї участі. Особливості службової кар'єри жінки у військовій організації.

За останні роки у Збройних Силах України багато посад стало комплектуватися за рахунок прекрасної статі. Раніше в радянські часи жінки були військовими лікарями, медсестрами, юристами, писарями в штабах, службах і т.п. Тепер жінки стали обіймати майже усі офіцерські посади, у тому числі і командні. Раніше такі випадки були одиничними, а нині жінки широким "фронтом" пішли у військові менеджери.

Поетанний перехід на контрактну систему комплектування є важливою складовою реформування Збройних Сил України. Нова система комплектування передбачає прийом на військову службу за бажанням. Демократичне суспільство, яке будує Україна, надає рівні можливості для чоловіків та жінок — це стосується й набору на військову службу. Крім цього, соціально демографічна криза в нашому суспільстві та наявність значної кількості

безробітних, більша частина з яких — жінки, сприяли суттєвому зростанню кількості жінок в армії. Сьогодні перехід армії на контрактну систему комплектування вже не можливо уявити без широкого залучення жінок до військової служби. Тому науковий аналіз проблем жінок в армії, пошук шляхів їх розв'язання стає все більш актуальним і необхідним для ефективного реформування армійського організму.

Проблеми жінок у війську є предметом гендерних досліджень, які спочатку проводились у рамках соціології праці, соціології родини та соціології освіти з середини 60—70-х років минулого століття. Більшість науковців, що проводили такі дослідження, дотримувалися патріархальних поглядів, сутність яких полягала в тому, що основна роль жінки в суспільстві — ведення домашнього господарства та виховання дітей. Але вже наприкінці 70-х років, частина дослідників обстоювала егалітарну концепцію взаємовідносин статей. Така концепція базувалася на принципах заперечення відносин панування та підкорення між чоловіком та жінкою. Розвиток даної концепції посилювався в середині 80-х років, коли почалося формування політики рівних можливостей для жінок та чоловіків. Зростає увага дослідників до проблем жінок [2].

Починаючи з середини 90-х років, з'являються роботи українських дослідників проблем гендера. Це монографія І. Жеребкіної "Женское, политическое, бессознательное", Л. Смоляр "Минуте заради майбутнього", Н. Лавриненко "Женщина: самореализация в семье и обществе (гендерный аспект)" та ін.

Найбільшу увагу дослідники приділяли питанням: жінки та влада, роль та місце жінки в суспільстві, жінки та насилля, безробіття жінок, жіноче підприємництво.

Хочемо зауважити, що масштабного дослідження, спрямованого на вивчення питання жінки в армії України, ще не проводилося. Окремі аспекти гендерних питань в армії вивчалися у Національній академії оборони України та в Харківському університеті Повітряних Сил. У той же час гендерний підхід до військової діяльності активно розробляється в Російській Федерації. За 1993—2013 рр. з гендерних питань щодо Збройних Сил захищено 8 докторських та 26 кандидатських дисертацій. У 2001 р. в Академії військових наук Росії створена наукова секція "Гендерні проблеми військової діяльності", яка сьогодні успішно працює.

Проблеми статі до недавнього часу не було прийнято обговорювати в контексті питань публічної політики держави і тим більш вони дуже мало вивчалися та розглядалися стосовно сфери безпеки та оборони нашої держави. Але саме держава бере на себе гарантування умов і сприяння активності для кожної статі, враховуючи реальні ситуації й забезпечує правове упорядкування соціально-статевих відносин [8].

Сьогодні жінки активно реалізують себе в усіх, без винятку, сферах суспільної діяльності, зокрема і у сфері захисту нашої Вітчизни [5]. Якщо раніше Збройні Сили України традиційно були чи найконсервативнішим суспільним інститутом щодо питання перебування жінок на військовій службі, то на цей час майже 10 % особового складу Збройних Сил України — жінки. Найчисельніша категорія жінок — військовослужбовці служби за контрактом, які становлять близько 40% від загальної кількості жінок-військовослужбовців.

Міністерством оборони України спільно з Генеральним штабом Збройних Сил України сплановано та проводиться низка заходів, які у першу чергу направлені на роз'яснювальну роботу серед різних категорій військовослужбовців, вивчення та узагальнення необхідної інформації, а саме: розробка методичних рекомендацій командирам (начальникам) з питань реалізації та забезпечення гендерної рівності військовослужбовців, працівників у Збройних Силах України; організація та проведення анонімного соціологічного дослідження у Збройних Силах з питань додержання гендерної рівності та подальшим гендерним аналізом та розробкою механізму реалізації; здійснення контролю та надання допомоги органам військового управління, з'єднань, військових частин, установам Збройних Сил.

Разом з тим, слід відзначити, що сьогодні не все вдається у Збройних Силах, щодо забезпечення прав жінок. Перш за все, в окремих командирів (начальників) переважають настрої гендерного нігілізму, вони не бажають перейматися проблемами жінок, надавати можливості для підвищення їхнього професійного рівня, освіти, інтелектуального розвитку та просування по службі. Звичайно, можна запровадити механізми і нормативи гендерної трансформації в оборонній сфері, проте це не завжди схвалюють як командири, так і підлеглі військовослужбовці. Усталені стереотипи важко зруйнувати новими, а подекуди нав'язуваними правилами поведінки. Тож удосконалення як законодавства, так і діяльності органів військового управління, у тому числі безпосередньої роботи службових осіб на місцях у цьому напрямі, має бути поступовим і виваженим.

Поряд з цим інформаційно-роз'яснювальна та просвітницька робота щодо впровадження у військах (силах) принципів гендерної рівності, вимог законодавства України з цих питань ще не набула необхідної дієвості. А це, у свою чергу, призводить до втрати у переважній більшості жінок-військовослужбовців необхідної військово-професійної мотивації, прагнення до самореалізації у рамках військової професії [1].

На жаль, у Збройних Силах України існують проблеми, щодо дотримання гендерної рівності. Що стосується жінок-військовослужбовців, то це нестача (відсутність) зручної та гігієнічно придатної для використання військової форми одягу, прояви грубості з боку командирів та колег-чоловіків, обмеження можливостей у професійному і службовому зростанні, підвищенні освітнього рівня. Мають місце окремі випадки обмеження соціальних прав жінок у частині дотримання чинного законодавства з питань материнства і дитинства, а саме: залучення жінок, які мають дітей віком до трьох років, від трьох до чотир-

надцяти років або дітей-інвалідів, до робіт у вихідні дні, направлення у відрядження без їхньої згоди, відмова у прийнятті на роботу вагітним жінкам і тим, які мають дітей до трьох років [3, 4].

Але враховуючи тенденцію до зростання чисельності офіцерів-жінок у лавах Збройних Сил України, необхідно вжити комплексних заходів щодо вирішення питань проходження служби жінками-військовослужбовцями, що має в подальшому надати їм можливість активно розвивати свою військову кар'єру та більш ефективно використовувати свій потенціал. Водночас, нам треба розуміти, що Збройні Сили України є частиною українського суспільства. Тут існують ті ж самі проблеми та панують такі ж стереотипи. Тому забезпечення належної ролі жінки є питанням комплексним та суспільним. Але забезпечення рівності чоловіків і жінок у війську є одним з головних питань функціонування Збройних Сил України в контексті демократичного розвитку України.

Зважаючи на вимоги чинного законодавства, значну чисельність військовослужбовців-жінок у Збройних Силах України та з урахуванням умов переходу до комплектування Збройних Сил на контрактній основі, проведення зазначених заходів надасть можливість регулювати та впливати на порядок проходження служби жінками-військовослужбовцями у Збройних Силах без шкоди бойовій готовності Збройних Сил та більш ефективним використанням можливостей обох статей.

За останні роки в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, які регламентують "новий" як для держави в цілому, так і для Збройних Сил України напрям державної політики — гендерну політику

Закон України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків", який набрав чинності з 1 січня 2006 року, передбачає застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків у реалізації рівних прав, наданих їм Конституцією і законами України.

Питання гендерної політики стосуються соціальних можливостей кожної статі в освіті, професійній діяльності, доступі до влади, сімейній ролі та репродуктивній поведінці й є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства.

Соціальна складова в системі суспільно-політичних і економічних пріоритетів України на сьогодні набуває ваги одного з домінуючих національних інтересів, адже найважливішим об'єктом національної безпеки, без сумніву, є права та свободи громадянина.

Розглянемо основні причини, що спонукають жінку до обрання військової служби. Результати дослідження показують, що більшість жінок йдуть на службу з економічних причин — приваблює задовільне грошове утримання. Важливе значення має можливість самореалізації в армійських умовах. Поряд із цим військова служба надає можливість жінкам отримати спеціальність, освіту для подальшого цивільного життя після звільнення з армії:

- почуття соціальної захищеності;
- постійний зарібок;
- речове;
- медичне забезпечення;
- гарантована оплачувальна відпустка — все це сприяє залученню жінок до лав Збройних Сил.

Неабияку роль у прагненні жінок поступити на військову службу відіграє й такий фактор, як можливість влаштувати особисте життя, знайти друзів, продовжити родинні традиції.

За даними російських дослідників, основними елементами військово-професійної мотивації жінок-курсантів ВВНЗ є:

- можливість самореалізації — 27%;
- можливість працевлаштування — 19%;
- високе грошове утримання — 13%;
- можливість влаштувати особисте життя — 12%;
- можливість зробити кар'єру — 8%;
- почуття обов'язку перед Вітчизною — 4%;
- можливість отримати житло — 3%.

Аналіз ціннісно-мотиваційної сфери жінок військовослужбовців за віковою ознакою дозволив виявити стійку динаміку. Для більшості жінок старшого покоління (від 30 до 45 років) родина та робота (військова служба) є основними цінностями в житті. Для молодих жінок

(від 20 до 30 років) пріоритетами у житті є гроші та друзі. При цьому 37% молодих жінок з досить високим рівнем освіти у порівнянні з жінками старшого покоління (12%), виявили більшу незадоволеність малозмістовним характером військової діяльності, що не дає можливість особистісної самореалізації. Важливим є питання кар'єрного росту жінок в умовах Збройних Сил, гармонійного поєднання військової служби та особистісного життя. Це питання стосується у першу чергу жінок, що мають дітей. Поміж матерів 33% відмічають труднощі, пов'язані з необхідністю догляду за дітьми, особливо дітьми дошкільного віку.

Дії жінки військовослужбовця стосовно кар'єри в армії можуть бути різними, але досвід Збройних Сил країн світу вказує, що жінки військовослужбовці, як правило, обирають одну з таких стратегій поведінки:

— особисте життя жінки відходить на другий план, а всі сили, знання спрямовуються на побудову військової кар'єри;

— військова кар'єра відходить на другий план, більша увага надається особистісному життю;

— жінки намагаються гармонійно поєднати кар'єру та особисте життя. При цьому в окремі періоди життя більша увага надається або кар'єрі, або особистісному життю.

Результати дослідження, проведеного у збройних силах Франції показують, що прихильники першої стратегії поведінки серед опитаних жінок військовослужбовців становлять 50%, другої — 11% та третьої — 39%. Що стосується професійної поведінки жінок-військовослужбовців, то під час дослідження було визначено кілька груп:

— Перша група — надають пропозиції щодо вдосконалення військовою професійної діяльності (3%).

— Друга група — займаються впровадження нових ідей у практику (12%).

— Третя група — прагнуть до балансу інтересів служби та особистих інтересів (73%).

— Четверта група — зацікавлені у збереженні традиційного процесу професійної діяльності без активної зміни його структури, типів та форм професійної активності (10%).

Але все ж таки досі у збройних силах більшості держав із значною перевагою домінують чоловіки. Це пов'язано зі стереотипом щодо розподілу ролей чоловіків та жінок у суспільстві.

Адже загальновизнаною є думка, що завдання чоловіків "захистити країну та охороняти слабших — жінок, дітей". Більшість аргументів базується на тому, що жінки є фізично слабшими, і не діють ефективно у бойовій ситуації. Але ця думка помилкова, тому що об'єктивні дані різноманітних досліджень стверджують, що ті фізичні досягнення, які були рекордними для чоловіків 10—20 років назад, на цей час є доступними жінкам [6]. Тому за умов однакової підготовки та однакового ставлення до жінок та чоловіків вони так само ефективно виконують свої обов'язки, як і чоловіки. Тим більше, що не кожен чоловік це "хороший" солдат. Враховуючи зміну характеру сучасних бойових дій, кількість м'язів не відіграє значущу роль, а отже, гендер не повинен виступати основним чинником під час визначення ролей чоловіків і жінок у військових структурах [7]. Зважаючи, що у сфері оборони зі значною перевагою домінують чоловіки та чоловічі стереотипи, у різний спосіб застосовані гендерні підходи означають визнання цінностей та позитивних вигод від запровадження жіночого погляду на проблему служби жінок у збройних силах [6].

Аналіз проходження військової служби військовослужбовцями-жінками у Збройних Силах України у період з 2004 до 2013 року свідчив, що при зменшенні загальної чисельності військовослужбовців чисельність військовослужбовців-жінок мала динаміку на збільшення в усіх категоріях.

Сьогодні жінка у військовому однострої — це об'єктивна реальність. Вона реалізує свої можливості фактично у всіх сферах військової діяльності. Так, у лавах Збройних Сил України проходять військову службу близько 19 тис. жінок-військовослужбовців, з них більше 1100 офіцерів, майже 2,5 тис. прапорщиків, 14,5 тис. сержантів і солдатів військової служби за контрактом, більше 100 кур-

сантів.

Станом на 01.01.2011 р. у Збройних Силах України проходили військову службу 19186 жінок, у тому числі: офіцерів — 1145 осіб; прапорщиків-2735 осіб; сержантів і солдатів за контрактом — 15 137 осіб; курсантів — 169 осіб. Кількість жінок-працівників у Збройних Силах України складала: 52 307 осіб, з них державних службовців — 4 219 осіб.

На керівних посадах (штатне найменування посади "начальник", "командир") було осіб офіцерського складу — 422 жінки, прапорщиків (мічманів) — 1001 жінки.

У видах Збройних Сил України військовослужбовців — жінок: Військово-Морські Сили Збройних Сил України — 1823 особи; Сухопутні війська — 7292, Повітряні Сили — 6557 осіб. Якщо у 2008 році жінки-офіцери склали 0,7 відсотків від всього офіцерського складу, то у 2011 році це — 2,25 відсотки.

Загальна чисельність жінок-офіцерів збільшилась майже в двічі починаючи з 2008 року з 598 до 1145 у 2011 році. Збільшилася і чисельність прапорщиків — жінок, так з 9,3 відсотків від загальної чисельності у 2008 році до 15,6 відсотків у 2011 році. Загальна чисельність військовослужбовців — жінок, які проходили в 2011 році військову службу за контрактом — 15137 (43,4%).

Для порівняння наводимо дані за Російську Федерацію. Так, на початок

2011 р. у силових відомствах Російської Федерації проходили військову службу понад 500 тис. жінок. Звання полковник сьогодні мають 27 жінок, підполковник — 97, майор — понад 350.

Особливістю сьогодення є те, що жінками-військовослужбовцями опановуються бойові спеціальності, на перший погляд не властиві жінкам: льотчик, штурман, моряк, десантник, кулеметник, гранатометник, стрілець, планшетист, оператор та інші. Вони також реалізують себе в службі і на традиційно "жіночих" військових посадах юристів, медиків, зв'язківців, політологів, психологів, культурологів, фінансистів, перекладачів. Варто зазначити, що на даний час фаховий рівень жінок-військовослужбовців розподіляється таким чином: технічну освіту мають 41%, гуманітарну — 23%, економічну — 16%.

За оцінками начальників органів військового управління, саме жінки більш ретельно і старанно виконують свої службові обов'язки. Підтвердженням цьому є їх участь у заходах оперативної і бойової підготовки Збройних Сил, зокрема у масштабних навчаннях "Морський вузол", "Рішуча дія" та інших, за підсумками яких засвідчена спроможність військовослужбовців-жінок виконувати обов'язки служби у складній, швидко змінюваній обстановці.

За відгуками командирів військових частин та підрозділів саме військовослужбовці-жінки найбільш ретельно та старанно виконують свої службові обов'язки. Основними позитивними моментами у військовій службі жінок, за оцінками їх колег є: велика працездатність;

- внутрішня самодисципліна;
- відповідальність за доручену справу;
- професіоналізм.

Їх присутність значно пом'якшує морально-психологічну атмосферу у військових колективах, змушує командирів та начальників бути більш стриманими і головне — значно підвищується культура взаємостосунків між військовослужбовцями в самому колективі.

Частка порушень військової дисципліни жінками — мінімальна. Статистичні дані проведеного соціологічного опитування у структурних підрозділах видів Збройних Сил України свідчать, що найбільша кількість військовослужбовців-жінок проходять службу на посадах військовослужбовців служби за контрактом. Слід зазначити, що на відміну від чоловіків освітній рівень військовослужбовців-жінок значно вищий. За результатами зазначених опитувань.

Основні причини призову жінок:

Перше — жінка є дружиною військовослужбовця, або членом сім'ї військовослужбовця — 47,44% опитаних. Має місце ситуація, коли працевлаштуванням жінки займається чоловік або батьки.

Друге — рівень грошового забезпечення військовослужбовців — 34,62% опитаних.

Третє — неможливість працевлаштуватися у цивільних структурах — 23,08%. Далі йдуть — рівень пенсійно-

го забезпечення військовослужбовців — 19,23% та існування певної системи пільг та заохочень для військовослужбовців — 17,95 %. У своїй більшості, у Збройних Силах України проходять військову службу дружини, доньки та родичі військовослужбовців.

Що стосується соціальних пільг, то названі більшістю необхідні пільги актуальні не лише для військовослужбовців-жінок, а й для всіх категорій військовослужбовців: безкоштовний проїзд, відповідна компенсація за піднайом житла, відновлення усіх пільг, передбачених законодавством. Крім того, військовослужбовці-жінки не задоволені соціальним захистом: 49 % зазначають ступінь соціального захисту низьким, 38 % оцінюють його як досить середній. Разом із тим, результати опитування щодо рівня реалізованості жінок у службовій кар'єрі та подальших можливостей у проходженні служби досить негативні.

Вони свідчать, що більшість військовослужбовців-жінок скептично ставляться до престижу жінки-військовослужбовця у нашому суспільстві. Так, близько 32 % військовослужбовців-жінок оцінюють його, як середній, біля 17 % вважають, що він взагалі відсутній, ще 15 % оцінюють його нижче середнього, 15 % зазначили, що їм важко визначитись у цьому питанні. Така ж ситуація спостерігається у питаннях відношення військовослужбовців-жінок до власної військової кар'єри. Більшість опитаних — 46 % вважають, що однозначно не мають перспективи зробити військову кар'єру, 23 % вважають, що скоріше не мають такої перспективи. Позитивну відповідь на дане запитання надали 20 % військовослужбовців-жінок: 8 % зазначають, що таку перспективу мають, 12 % відповіли, що скоріше мають. 10 % не можуть визначитись у даному питанні. При переході до європейських стандартів у сфері оборони прикро розуміти, що жінки продовжують виконувати роль "допоміжної сили" і не мають реальних рівних можливостей. Рівень інформованості та стереотипи минулого щодо зазначеного питання продовжують відповідати стандартам та підходам "радянських часів". Звичайно, ряд окреслених проблем стосуються не тільки жінок, а й військовослужбовців-чоловіків.

Проте на тлі випадків звільнень жінок-офіцерів з лав Збройних Сил України спостерігається тенденція до збільшення загальної чисельності жінок-офіцерів упродовж 2012 року на 12%.

При цьому найбільше зросла чисельність жінок-офіцерів у військовому званні "лейтенант" на 127%, "підполковник" — на 118%; "полковник" — на 100%.

Збільшення чисельності жінок-офіцерів, тобто тих, що проходять службу на керівних посадах, є одним з базових показників планомірного впровадження гендерної політики в діяльність Збройних Сил України.

У Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка курсантам, які навчаються за спеціальностями "Психологія" та "Політологія", надається курс лекцій "Гендерні дослідження" (36 год.). У інституті опубліковано низку статей з досліджень щодо проблематики гендерної рівності серед курсантів вищих військових навчальних закладів: "До проблеми індивідуально-психологічних особливостей адаптації курсантів-дівчат до умов навчання у цивільному вищому навчальному закладі" та "Гендерні особливості адаптації курсантів до умов навчання у цивільному вищому навчальному закладі".

Підготовлено та видано інформаційно-просвітницький бюлетень "Гендерна складова у процесі розвитку Збройних Сил України в контексті загальних гендерних перетворень в Україні та у світі", який розіслано до військових частин.

Також визначено посадові особи Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України пройшли навчання за інтенсивним курсом "Логіко-структурний підхід до впровадження гендерної політики", організовані Програмою розвитку ООН (Програма рівних можливостей) в Україні за підтримки Шведського агентства міжнародного розвитку (SIDA). У військових засобах масової інформації запроваджено постійну рубрику та забезпечено роботу в Міністерстві оборони України анонімного телефону довіри з питань дотримання прав людини та гендерної рівності. Але звичайно цих заходів недостатньо. Потрібно прийняти принципове рішення на ви-

конання Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків": створити консультативно-дорадчий орган у Міністерстві оборони України — Комісію з питань рівності прав жінок і чоловіків із залученням представників усіх зацікавлених структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України, представників громадських організацій. Створення Комісії передбачатиме зосередження особливої уваги на розробці відповідної стратегії, проблемах забезпечення рівних можливостей чоловіків і жінок при прийнятті на службу (звільненні), створенні умов для користування всіма формами навчання, підвищення кваліфікації, реалізації права на додаткову освіту, сприяння професійній та управлінській кар'єрі [5].

Підсумовуючи слід констатувати, що представництво жінок у сфері оборони зростає, що відповідає загальносвітовим тенденціям розвитку держави. Але зростання чисельності військовослужбовців-жінок особливо служби за контрактом пов'язана не з престижем самої служби, а в першу чергу з небажанням чоловіків займати малооплачувані посади. На цей час, перші кроки щодо вирішення зазначеної проблематики в Збройних Силах України зроблено. Визначено посадову особу, на яку відповідно до Указу Президента України від 26 липня 2005 року "Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" покладено виконання обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, це один із заступників Міністра оборони України.

Література:

1. Закон України про внесення змін до Закону України "Про загальний військовий обов'язок і військову службу".
2. Алещенко В. Гендерний аспект або чи погана та жінка, яка не мріє стати генералом // Наука і оборона. — 2010. — № 2.
3. Біла книга 2010: оборонна політика України [авторський колектив МО та ГШ Збройних Сил України: редакція центру Розумкова]. — К.: МО України, 2010.
4. Біла книга 2011: оборонна політика України [авторський колектив МО та ГШ Збройних Сил України: редакція центру Розумкова]. — К.: МО України, 2011.
5. Дяченко О. Озброєні і чарівні // Наука і оборона. — 03-2011.
6. Методичний посібник з основних питань організації повсякденної діяльності військ. МОУ-ГШ ЗСУ генерал-майор Уразов У.Ю. — Київ, 2008.
7. Організація, несення та оцінки вартової служби, методичний посібник. — Харків, 2010.
8. Поликашин В.С. Військовий менеджмент. — К.: МОУ, НАОУ, 2006.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Law "On General Military Duty and Military Service", Verkhovna Rada of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
2. Aleschenko, V. (2010), Hendernyj aspekt abo chy pohana ta zhinka, iaka ne mriie staty generalom [Gender aspect or a bad woman who does not dream to become a general], Nauka i oborona, Kyiv, Ukraine.
3. Zbrojni Syly Ukrainy (2010), Bila knyha 2010: oboronna polityka Ukrainy [White Book 2010: Defence Policy of Ukraine], MO Ukraine, Kyiv, Ukraine.
4. Zbrojni Syly Ukrainy (2011), Bila knyha 2011: oboronna polityka Ukrainy [White Book 2011: Defence Policy of Ukraine], MO Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. Diachenko, O. (2011), Ozbroyeni i charivni [The armed and charming], Nauka i oborona, Kyiv, Ukraine.
6. Urazov, U.Yu. (2008), Methodychnyj posibnyk z osnovnykh pytan' orhanizatsii povsiakdenoi diial'nosti vijs'k [Methodical manual on the main issues organization of everyday activities troops], MOU-HSh ZSU, Kyiv, Ukraine.
7. Zbrojni Syly Ukrainy (2010), Orhanizatsiia, nesennia ta otsinky vartovoi sluzhby [The organization, incurring and evaluation of guard duty], Kharkiv, Ukraine.
8. Polykashyn, V.S. (2006), Vijs'kovyj menedzhment [Military management], MOU, NAOU, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2014 р.